

20. EURÜTMIA

20.1. Eurütmiatõpetus põhikoolis

Eurütmiatõpetus toimub põhikoolis 1. kuni 9. klassini regulaarsete nädalatundidena, mida viib läbi vastava ettevalmistusega ainespetsialist. Vanemas kooliastmes on mõeldav ka eurütmiaperiood, mille tulemusena valmib kunstiküps etteaste.

Vanades kultuurides olid kõne, laul ja liikumine tervik. Tänapäeval on neist kujunenud iseseisvad kunstiliigid. Kõne ja laulmist saatev sisemine liikumine jääb silmale märkamatuks. Kui inimene kuuleb öeldud sõnu või muusikalist meloodiat, reageerivad nii tema hing kui füüsilised kõneorganid liikumisega. Ka ise kõneldes liigub inimene oma seesmusel kaasa. Sisemised liikumisintensiivsed, mis tekivad kõneleavas ja kuulavas inimeses, panid aluse liikumiskunstile nimega eurütmiat. Sisemine liikumine leiab eurütmiat välise objektiivse vormi. Eurütmiat eod on inimeses endas, keha kujundatakse kui väljendusvahendit, instrumenti.

Eakohane eurütmiat on oluliseks abiks inimese harimisel. Eurütmiat võib nimetada hingestatud kehakultuuriks. See kaasab keha hingelise liikumise impulsid ja viib hingelis-vaimse harmoonilisse suhtesse kehalisusega. Erinevalt võimlemisest, mis peab keha juures täitma teisi funktsioone, on eurütmiat ühest küljest tähtis hingeline osavõtlikkus, teisest küljest tõsiasia, et eurütmiat liikumise aluseks on objektiivsed seaduspärasused.

Kõige laiemalt võib eristada vormi-, kõne- ja muusikalist eurütmiat. Sellest lähtub eurütmiat integreeriv ja paljusid õppeaineid toetav iseloom. Alklasside vormijoonistamises liigub õpetaja koos lastega vihikus väiksel kujutatud vormi pörandal võimalikult suurelt läbi. Vanemates kooliastmetes on võimalik anda liikumisevorm luuletusele või muusikapalale. Kõneeurütmiat põhineb nende mikroliigutuste väljendamisel, mida meie kõneorganid häälikuid hääldades teevad. Muusikalise eurütmiat põhja loovad muusikateose vorm ning kehaliselt väljendatavad helikõrgused ja intervallid.

Sarnaselt teistele kunstiliikidele on ka eurütmiat tänapäeval teraapiline tähendus. Vastava lisaettevalmistuse saanud eurütmiatõpetaja võib ravieurütmiatiga toetada erinevate arengu- või konstitutsionaalsete puudustega õpilasi.

20.1.1. Õppe-eesmärgid põhikoolis

õpilaste sisemise ja välise vormi- ning ruumitunnetuse arendamine;

ruumitunnetuse arendamine liikumisjoonistes;

tahte- ja hingeelu seoste loomine;

muusika- ja keeleteadmiste kogemuslik süvendamine;

kontsentreeritud kuulamisoskuse – nii kõnes kui muusikas – arendamine;

põhiliste eurütmiliste žestide tundmine nii kõnes kui muusikas; keha liikumise tähelepanelik ja diferentseeritud tundmaõppimine; eurütmilise liikumise objektiivsete seaduspärasuste tunnetamine; sotsiaalse tunnetuse arendamine ühisharjutuste kaudu.

1. – 3. klass

Juhtmotiivid

1. klassis on õpetus korraldatud täielikult muinasjutumeeleolust lähtuvalt. Kõiki vorme ruumis ja käte liikumist arendatakse vastavalt lapse pildipärasele läbielamisvõimele (vt pildiline õpetusmeetod üldosas). Liikumiste lähte- ning lõppvormiks on ring. Ühist ringi tajutakse “päikese” või “lossiaiana”, sirget “kuld sillana”, “võluredeli” või muuna. Tugevdatakse ning korrastatakse loomulikke matkimis- ja liikumisjõude.

Põhitunni jutustava osa sisule toetudes saavad 2. klassis harjutuste lähtepunktiks väikesed loomajutud. Võib harjutada erinevaid sammuliike. Lapsed tulevad toime raskemate vormide ruumilise kujutamise ja muusikaliselt säilib kvindimeeleolu (vt muusikaõpetuse ainekava), esimestes klassides rohkem saateks ja mitte üksikuid elemente määratledes.

9. eluaastast tajub laps tugevamat eraldatust ümbrusest. Sellest lähtuvalt kujundatakse edasi eurütmia vorme ja liikumisi. Lapsed peavad suutma ruumis orienteeruda iseseisvamalt. Koduloo ainet lisandub vanade ametite teema. Luuletuste ja muusikaga töötatakse rütmiliselt. Kooliaasta lõpu poole käsitletakse väikest ja suurt tertsi. Kõneeurütmias tunnetatakse häälikute olemust, tuletades neid sõnadest või tekstidest. See protsess võib jätkuda kuni 4. klassini.

1. klass

Õppesisu

Sirge ja kõver liikumisjoon, ring, spiraal, lemniskaat (ilma ristumiseta). Vokaalide ja konsonantide žestid (matkivalt muinasjutumängudes). Väikesed pentatoonilised meloodiad, intervalli liikumine kvindis. Jämemotoorika: käimine, jooksmine, hüppamine, trampimine jms. Peenmotoorika, parema ja vasaku poole tunnetamine.

Kirjeldatud muinasjutu- ja looduspiltides liikumine.

2. klass

Õppesisu

1. klassi materjali süvendatud käsitlus. Ring ja sirge, kaks ringi.

Erinevad sammuliigid.

Vorme harjutatakse punktist punktini liikumisega mööda sirgjoont või kõverjoont. Paarisharjutused, näit. “mina ja sina”, “meie”.

Sama muusikaliselt: väikesed tantsud kahes ringis nägudega vastastikku. Häälikužestid matkivalt.

Osavusharjutused.

Etüüdid lookeste või luuletuste põhjal: loomad, taimed, värvid. Aastaringi läbielamine luuletustes.

3. klass

Õppesisu

Etüüdid: lood, luuletused käsitöolistest.

Rütmiline liikumine värsside ja muusikaga, mängulisel kujul esinevad geomeetrilised kujundid nagu kolmnurk ja nelinurk.

Harmooniline kaheksa.

Muusikalistel motiividel ja nende vaheldumisel põhinevad liikumised. Kokkutõmbumine – avanemine liikumises.

Küsimuse ja vastuse äratundmine ning väljendamine muusikas ja keeles (spiraalliikumised). Esmane iseseisev häälikužestide äratundmine.

Häälikužestide harjutamine, eelistades vokaale. Osavus- ja kontsentratsiooniharjutused.

Suure ja väikese tertsi meeolelu tunnetamine, žestid.

Taotletavad õpitulemused

3. klassi lõpetaja:

- tunneb eurütmilisi häälikužeste,
- liigub üksi ja grupis lihtsamates geomeetrilistes vormides,
- tunneb ja kasutab erinevaid liikumisviise ning samme,
- jälgib grupi tempot grupiliikumistes,
- väljendab eurütmiliselt õpitud keele- ja muusikaelemente.

4. – 6. klass

Juhtmotiivid

Arenevaid hingejõudusid – mõtlemist, tundmist, tahet - tuleb pärast lapsepõlve keskosa läve ületamist teadlikult arendada ja hooldada.

Keeleõpetuses puutuvad lapsed kokku grammatikaga. Eurütmia väljendab grammatikaelemente erinevate liikumiste läbi. Nii haarab laps grammatikat mitte ainult mõistusejõudude, vaid ka oma tunde- ja tahteolemusega. Esimeses kooliastmes lähtusid liikumised ringi vormist. Teisel kooliastmel vabanetakse ringist, ruumivorme õpitakse liikuma frontaalselt, ettepoole suunatult. Terve hulk osavusharjutusi, kontsentratsiooni- ja intervallharjutusi (duur – moll – tertsid) saadavad arenevat iseseisvust. Nagu teisteski oskusainetes eelneb eurütmiaõpetuses tegemine arusaamisele: nii käsitletakse liikumisena kogetud grammatikaelemente järgmisel õppeaastal, niisamuti ka duuri ja molli muusikaõpetuses. Tõeline helieurütmia algab “inimese kui instrumendi” tunnetamise kaudu.

Grammatiliste vormielementidega edasitegemise kõrval omistatakse erilist väärtust hääliku- ja sõnaliigutuste kujundamisele. Keele ilu, rütmi ja vormi võib harjutada, läbi elada ja mõista kui liigendatud tervikut. Uudsenä avastatakse inimkuju geomeetria: viieharuline täht. Seda liigutakse ka ruumis läbi. Ajalooõpetusega seoses võib eurütmiliselt kujutada tekste vanadest kultuuridest. Ka võõrkeelseid luuletusi võib esmakordselt eurütmiseerida. Helieurütmias töötatakse kahehäälsel meloodiatega. Kontsentratsiooni- ja osavusharjutused (näit. kiire orienteerumine ruumis erinevate vormielementide abil) mõjuvad ergutavalt.

Paralleelselt geomeetria algusega harjutatakse ruumis geomeetrisi vormimuutumisi ja -nihkeid (kolmnurk, nelinurk). Need harjutused toetavad elementaarsel viisil kasvavat abstraktsiooni- ja orienteerumisvõimet ning pakuvad lapsele kindlust. Selles eas hakkab siiani veel enesestmõistetav liikumistarve vähehaaval tasakaalust välja langema. Rütmi- ja sümmeetriaharjutusi, muusikalisi tooni- ja intervalliharjutusi — eriti oktaavi — võib koordineeritult kasutada. Häälikueurütmias algab seos dramatikaga, seeläbi saab hingeelamusi rikastada ja süvendada. Oktaav peab tervikliikumisimpulsina väljenduma nii käimises, hüppamises kui ka hääldamises. Kõiki harjutusi läbib iseseisev liikumiskäikude teadvustamine ja täpsuse jälgimine.

4. klass

Õppesisu

Keele grammatilised elemendid ruumi- ja liikumisvormidena (nimi- ja tegusõna, aktiivsed ja passiivsed tegusõnad).

Peegelpildivormid.

Kiirus- ja osavusharjutused sauaga. Kontsentratsiooniharjutused. Erinevate rütmide täpne järgimine. Alliteratsioonid (näit “Vanem Edda”). Vanagermaani saagad.

Duur- ja molltertsid.

Intervall- kuulamisharjutused.

Muusikaliste toonide žestid, C– duur helistikus.

5. klass

Õppesisu

Kreeka mütoloogia, tekstid vanadest kultuuridest.

Keerulisemad vormiharjutused (erinevad lemniskaadid, tähevormid). Grammatilised liikumisvormid.

Geomeetrilised liikumisvormid. Frontaalne suund vormide läbitegemisel. Tekstid vanadest kultuuridest.

Võõrkeele eripärad eurütmilises väljendusvormis. Kontsentratsiooni- ja osavusharjutused.

Erinevad duur-helistikud. Kahehäälsed meloodiad ja kaanonid. Põimumisvormid.

Helikõrguste järgimine liigutustega.

6. klass

Õppesisu

Geomeetrilised vormimuutused. Grammatilised vormielemendid. Sauaharjutused.

Alliteratsioonid.

Intervallid — eriti oktaav — koos vastavate ruumivormidega. Kuulamisharjutused.

Hüppeharjutused.

Helikõrguste diferentseeritum järgimine.

Taotletavad õpitulemused

6. klassi lõpetaja:

- tunneb ja kasutab eurütmiseerides õpitud keele- ja muusikaelemente,
- oskab eurütmiliselt väljendada õpitavate võõrkeelte mõningaid omapärasid,
- liigub üksi ja grupis erinevates geomeetrilistes liikumisvormides,
- liigub grupiga tekstist tuletatud liikumisvormides,

- liigub koos grupiga erinevates põimvormides,
- oskab lihtsamates liikumisvormides frontaalselt liikuda,
- järgib liigutustega helikõrgusi.

7. – 9. klass

Juhtmotiivid

Ajal, mil valitseb füüsiline kohmakus, hingeline ujedus ja vaikimissoov, harjutatakse ühisel eurütmiseerimisel vajalikke oskusi ja võimeid – ruumi kasutamine, kokku ja lahku liikumine, seismine, sammumine, liigutused jne – nii üksinda kui grupis.

Seoses emakeeleõpetusega tegeldakse peenemate keeleliste varjundite ja inimese hingemeeleoludega nagu kurbus, rõõm, tõsidus ja lõbusus. Komplitseeritud geomeetriselised vormimuutused korrastavad ja pakuvad tuge väljastpoolt. Erinevad vormiharjutused omandavad kontsentratsiooni- ja enesevalitsemisharjutuste iseloomu ning nende mõju ulatub sügavamale. Teadlikult kasutatakse sirge hoiaku harjutusi.

Kõik hingelised ja ruumilised väljendusvõimalused võetakse kokku dramaatilises luules (näit. ballaadid). Pannakse alus põhilistele eurütmilistele liikumisseadustele, et ülaastmes saaks uuel kujul nende alusel jätkata. Tugevate hingeliste kontrastide ja polaarsustega ballaadid ning humoreskid vastavad lapse sisemisele seisundile. Helieurütmias võib töötada suuremates grupivormides, et innustada sotsiaalset ühistegevust. Sellele eale on sobiv duuri ja molli pinget pakkuv vaheldumine.

9. klassis toimub metoodikas otsustav pööre. See, mida enne harjutati ja teadvustati, võetakse nüüd uuesti läbi tunnetuslikumalt ja kujunduslikult. Tekste või muusikapalasi esitatakse korrapärastes vormides või vabas koreograafias. Üha rohkem seostuvad liikumis- ja tunnetuslik printsiip mõtlemisega. Püütakse kahte asja: ühest küljest peab liikumiskoolitus valitsema liikumise individuaalset väljendust. Teisalt peab noor inimene eurütmiaat tehes kogema ka “ekspressionistlikku” kunsti, vaba hingeväljendust. Mõlemad pooled on võimalik omavahel siduda.

Pedagoogilised harjutused lähevad kontsentratsiooniharjutustelt üle dünaamiliseks liikumiseks. Ruumis liikumine muutub rangelt geomeetriselisel kunstiliselt vabalt kujundatud vormideks. Õpetaja poolt ettetehtav osa peab paljuski taanduma, et anda võimalust õpilase sisemisele pingutusele ja kujundusvõimele. Õpilane õpib ärsalt ja iseseisvalt eurütmia elementidega ümber käima.

7. klass

Õppesisu

Grammatiliste vormielementide laiendamine dramaatiliste žestidega (hingežestid kätega, jalaasendi fikseerimine).

Keerulises vormis viis-, kuus-, seitse- ja kaheksanurk-liikumised. Kontsentratsiooni- ja kehalitsemisharjutused (sauaharjutused). Humoreskid.

Duur- ja mollhelistikud.

8. klass

Õppesisu

Ballaadide, humoreskide eurütmiline esitamine. Muusikapalad intervallivormides.

Intensiivne töö duuri ja molliga. Geomeetrilised vormimuutus-harjutused. Sauaharjutused.

Hüppeharjutused erinevates variatsioonides.

9. klass

Õppesisu

Dünaamika kõnes, muusikas, ruumiliikumises. Vastandite tundmaõppimine, eurütmiline väljendamine.

Erinevate sisudega luuletuste, erineva stiiliga autorite loomingu eurütmiseerimine.

Inimese füüsilise vormi ülesehituse ja geomeetria tundmaõppimine ning eurütmiline käsitlemine.

Liikumise iseseisev teostamine ja kujundamine.

Lihtne koreograafia: vormivisandite ise- ning kaasakujundamine. Isiklikul tunnetusel põhinev lähenemine põhielementidele. Intensiivne töö kõnnakuga, voolav ning kandev kõnnak.

Üldised vabad rütmid, hele–tume, forte–piano jne. Akordid.

Tugevad meloodialiikumised. Mitmehäälsus.

Takt, rütm.

20.1.2. Taotletavad õpitulemused

Põhikooli lõpetaja:

tunneb ja kasutab eurütmiseerides õpitud liikumis-, keele- ja muusikaelemente;

teostab eurütmilisi harjutusi ning liikumisi nii individuaalselt kui grupis;

tunneb eurütmia termineid ning oskab tegutseda korraldustest lähtuvalt;
oskab iseseisvalt eurütmia elementidega ümber käia;
teostab eurütmiaharjutusi, kaasates nii keha- kui hingeolemuse;
omab liikumisel grupitunnetust.

20.2. Eurütmia gümnaasiumis

10. klass

Juhtmotiivid

inimese ja maailma, individuaalse vormi ja ringi erinevuste mõistmine

välise ja sisemise liikuvuse arendamine

seos peaainetunni teemadega: poetika, ajalugu (vanad kultuurid)

hingeliselt kogetu väljendamine žestidega

dünaamika täiendamine psühholoogiliste tegevustega “mõtlemine – tunne – tahe” ja nendele vastavate väljendusvormidega

tantsust piduliku liikumiseni jõudmine

muusikaline dünaamika: 9. klassis õpitu jätkamine ja süvendamine

Õppesisu

harjutused vastanditega

kolmeosaline samm

dramaatilised žestid

uusi teemasid väljendavate vormide valimine ja teadvustatud harjutamine

asesõnade, eepika, lüürika ja dramaatilise luule vormid; värsivormid, rütmivormid

töö pikemate muusikapaladega

klassikalised vormid (nt rondo)

rühmaliikumised koostöö harjutamiseks

vasksauaharjutused esteetilise elemendiga

11. klass

Juhtmotiivid

Iseseisev liikumise kujundamine: individuaalsed vormid ja ümbrus

vaba liikumine, nähtamatu seljataguse ruumi teadvustamine

stilistiline töö

labasuse/paatose väljendamine helieurütmias

seos peaainetundidega: kunstiajalugu, eriti “apolliiniline – dionüüsiline” ja maalimine, eriti värvimeeleolude liikuvus ja vormid

vastandid/polaarsused

astronoomia: planeetide liikumine

soolo esinemised

keeruliste muusikapalade interpretatsioonid

Õppesisu

planeetide liikumised: erineva stiiliga luuletused

värvide liikumisvormid

hääletud vormid

žestidekeel

heli- ja intervallikvaliteetide süvendatud harjutamine

jala- ja peahoiak seotuna grammatika- ja hingežestidega

pedagoogiline harjutus: Ma mõtlen kõnet

12. klass

Juhtmotiivid

Ülevaade kõikidest eurütmilistest väljendusvormidest

iseseisvalt loodud rühmavormid, valgustus, riietus (terviklik kunstiline teos)

keha kui hingeväljendusliku instrumendi täielik valitsemine

liikumise, väljenduslikkuse ja žestide eristamine

Õppesisu

kõikides stiilides harjutused

näiteid kaasaegsetest luuletustest ja muusikapaladest

eurütmia kui inimese ja ümbritseva maailma vahelise suhte väljendus

eurütmia kui kaasaegse kunsti mõistmine

eurütmia kui impressionismi ja ekspresionismi süntees

sodiaagiringi ja planeetide liikumisvormid

R. Steineri kaksteist hingeliigutust.